

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Циљ наставе српског језика и књижевности јесте проширивање и продубљивање знања о српском језику; унапређивање језичке и функционалне писмености; проширивање и продубљивање знања о српској и свјетској књижевности, развијање љубави према књизи и читању, оспособљавање за интерпретацију умјетничких текстова; упознавање репрезентативних дјела српске и опште књижевности, књижевних жанрова, књижевноисторијских појава и процеса у књижевности; проширивање и продубљивање књижевних знања и читалачких вјештина; образовање и васпитање ученика као слободне, креативне и културне личности, критичког ума и оплемењеног језика и укуса.

Задаци наставе српског језика и књижевности су да:

- уводи ученика у проучавање језика као система знакова и у лингвистичка знања и појмове;
- развија језички сензибилитет и изражајне способности ученика;
- оспособљава ученика да теоријска знања о језичким појавама и правописној норми српског књижевног језика успјешно примјењују у пракси;
- васпитава у духу језичке толеранције према другим језицима;
- развија умијења у усменом и писменом изражавању;
- подстиче ученике на усавршавање говорења, писања и читања, као и на његовање културе дијалога;
- оспособљава ученике да се успјешно служе разним облицима казивања и одговарајућим стиловима у говорним ситуацијама;
- упознаје ученике са књижевном умјетношћу;
- развија хуманистичко и књижевно образовање на најбољим дјелима српске, јужнословенске и свјетске културне баштине;
- развија књижевни укус, усавршава литерарну рецепцију и ствара трајне читалачке навике;
- упућује ученике на истраживачки рад и критички однос према књижевности, оспособљава их за самостално читање, доживљавање, разумијевање, тумачење и оцјењивање књижевноумјетничких дјела;
- обезбјеђује функционална знања из теорије и историје књижевности ради бољег разумијевања и успјешнијег проучавања умјетничких текстова;
- васпитава у духу општег хуманистичког прогреса и на начелу поштовања, чувања и богаћења културне и умјетничке баштине, цивилизацијских тековина и материјалних добара;
- шири сазнајне видике ученика и подстиче их на критичко мишљење и оригинална гледишта;
- подстиче и развија стално интересовање за нова сазнања и вјештине потребне за учење током читавог живота.

**НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ; СМЈЕР:
ОПШТИ; РАЗРЕД: ЧЕТВРТИ**

Седмични број часова : 4
Годишњи број часова: 128

А. ЈЕЗИК и КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА (58)

1. Синтакса (36) 2. Правопис (2) 3. Култура изражавања (20).

1. СИНТАКСА (36)

Оперативни циљеви /Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација с другим наставним предметима
<p>Ученик познаје падежни систем:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје значење и функцију падежних облика и приједлошко-падежних конструкција и правилно их употребљава у говору и писању; • разумије падежну синонимију и примјењује је; • разумије значење термина поливалентност падежа и објашњава га; • уочава грешке у употреби падежа и приједлошко-падежних конструкција; • самостално коригује текст. 	<p>Падежни систем. Појам падежног система и приједлошко-падежних конструкција. Основне именичке, придјевске и прилошке вриједности падежних односно приједлошко-падежних конструкција.</p> <p>Падежна синонимија.</p> <p>Падежна поливалентност.</p>	<p>Страни језик - синтакса</p>
<p>Ученик разумије шта значи појам конгруенција:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује семантичку и граматичку конгруенцију; • правилно примјењује семантичку и граматичку конгруенцију. 	<p>Конгруенција: дефиниција и основни појмови.</p>	

<p>Ученик уочава и разумије однос простих реченица у сложеној:</p> <ul style="list-style-type: none"> • изражава мисао на више начина користећи различите врсте реченица; • уочава и разумије врсте односа простих реченица у сложеној; • уочава различите врсте реченица и њихову информативну и стилску вриједност. 	<p>Систем зависних реченица. Обиљежја зависних реченица. Три основна типа вриједности зависних реченица (именичке, придјевске и прилошке зависне реченице). Главне врсте зависних реченица: објекатске (изричне, зависноупитне), односне (атрибутске, апозицијске), прилошкоодредбене (мјесне, временске, узрочне, условне, допусне, намјерне, поредбене и посљедичне) и субјекатске. Везнички изрази.</p> <p>Систем независних реченица. Општи појмови о врстама независних реченица, њиховим обиљежјима и функцијама.</p>	<p>Страни језик.</p>
<p>Ученик уочава и разумије појмове и њихову функцију у језику:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наведе граматичке категорије глагола; • познаје како се глаголи дијеле према виду и то знање користи у комуникацији; • познаје како се глаголи дијеле према граматичкој категорији глаголског рода и то знање користи у комуникацији; • разликује глаголске начине и глаголска времена; • разликује и користи индикативне, релативне и модалне функције личних глаголских облика; 	<p>Глаголски вид. Главна видска значења и начин њиховог обиљежавања.</p> <p>Глаголска времена и глаголски начини – основни појмови. Временска и модална значења личних глаголских облика презента, перфекта, крњег перфекта, аориста, имперфекта, плусквамперфекта, футура, футура другог, кондиционала (потенцијала) и императива.</p>	

<ul style="list-style-type: none"> • познаје неличне глаголске облике, разумије њихову синтаксичку функцију. 		
<p>Ученик разумије појам и типове напоредног односа:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочава на тексту тип везивања и усклађивања језичких јединица истог језичког статуса (ријечи, синтагме, клаузе); • објасни структуру непотпуних реченица и њихову употребну вриједност. 	<p>Напоредне конструкције (координација). Појам напоредног односа. Обиљежавање напоредног односа. Главни типови напоредних односа: саставни, раставни, супротни и градациони.</p> <p>Специјални типови независних реченица. (Пожар! Хладно је. Страшног ли времена! и др.).</p>	
<p>Ученик је усвојио опште појмове о језику:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје основно о развоју језика у људској врсти, друштву и код појединца; • разумије појмове двојезичност и вишејезичност; • објасни шта је језичка сродност; • објасни појам језичке универзалије. 	<p>Општи појмови о језику.</p> <p>Развој језика у људској врсти, у друштву и код појединца. Настанак и развој писма.</p> <p>Језик, култура и друштво: Језик и друге друштвене категорије. Вишејезичност. Ставови према језику.</p> <p>Језичка сродност. Језички типови и језичке универзалије</p>	

2. ПРАВОПИС (2)

Оперативни циљеви /Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација с другим наставним предметима
<p>Ученик усваја правописну норму српског језика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје и досљедно примјењује правописну норму; • употребљава интерпункцију у сложеној реченици и 	<p>Интерпункција.</p>	

тексту у складу с правописном нормом.		
---------------------------------------	--	--

3.КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА (20)

Оперативни циљеви /Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација с другим наставним предметима
<p>Ученик усавршава способност успјешне усмене и писмене комуникације:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује појмове реторика и говорништво; • познаје врсте говора и бира врсту према ситуацији; • разумије улогу језика у разним сферама живота (идеологија, политика, пропаганда); • прави план говора (шта и како); • говори јавно пред различитим слушаоцима; • обликује свој усмени и писани говор разуљиво и јасно, изражава се сликовито, користи пренесена значења ријечи; • говор прилагођава различитим контекстима и комуникацијским задацима; • процјењује вербалну и невербалну реакцију саговорника и томе прилагођава свој говор; • користи по потреби дигиталне медије и визуелно излагање података да унаприједи и олакша разумијевање (ПП презентација, 	<p>Усмено изражавање Реторика (појам и врсте).</p>	<p>Социологија. Филозофија. Рачунарство и информатика.</p>

<p>постер презентација);</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • познаје и у писању примјењује карактеристике функционалних стилова; • текст прилагоди различитим контекстима и комуникацијским задацима; • пише приказ, осврт, расправу, књижевне паралеле, есеј; • представља / приказује како се на више начина тумачи исти садржај (књижевни текст, позоришна представе на основу текста, филмска верзија и сл.); • повезано, језгровито и јасно обликује текст (расправу, реферат и др.) према понуђеним смјерницама - избор теме, избор примарне и секундарне литературе, израда текста, навођење литературе и биљежака; • на одговарајући начин користи стручне термине; • пореди два или више дјела /текста који обрађују исту тему; • доказује или одбацује тезу у расправи, наводи доказе с ваљаним аргументима (докази, примјери); • уобличава мисли и сазнања у есеј те саставља везани текст (увод, разреда, закључак); • самостално примјењује различите поступке у 	<p>Писмено изражавање</p> <p>Функционални стилови.</p> <p>Облици писменог изражавања: приказ, осврт, расправа, књижевне паралеле, есеј.</p> <p>Биографија - различити модели, пријава на конкурс, мотивационо писмо.</p> <p>Обрада текста на рачунару.</p> <p>Два домаћа писмена задатка сложенијих захтјева - читање и анализа на часу.</p> <p>Четири писмена задатка годишње.</p>	<p>Рачунарство и информатика.</p>

<p>обликовању текста: интерпретација, анализа, синтеза, доказивање, расправа, опис, упоређивање;</p> <ul style="list-style-type: none"> • пише о различитим темама у задатим величинама (вријеме и број ријечи); • пише и уређује текст на рачунару; • користи савремену технологију да напише, уреди и објави/представи рад; • у писању показује граматичку коректност и досљедно поштовање правописних правила. 		
---	--	--

Б. КЊИЖЕВНОСТ (70)

Оперативни циљеви / Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>Ученик познаје и примјењује различите методе проучавања књижевних текстова:</p> <ul style="list-style-type: none"> • чита књижевне и некњижевне текстове с различитим циљем; • познаје и примјењује различите методе у проучавању књижевног дјела; • тумачи пјесничка дјела износећи сопствена запажања и доживљаје; • тумачи структуру књижевног текста као и његове тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине; • препознаје теме и основне идеје текста и 	<p>Проучавање књижног дјела</p> <p>Методологија проучавања књижевности</p> <p>Методи: Позитивистички, Психолошки, Феноменолошки, Структуралистички, Теорија рецепције, Плурализам метода и њихов суоднос.</p> <p>Дјела за обраду:</p> <p>Миодраг Павловић: Научите пјесан Десанка Максимовић: Шта ли те спречи Васко Попа: Манасија, Каленић Борислав Пекић: Човек који је јео смрт</p>	

<p>како се оне разрађују у тексту;</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочава и самостално анализира ликове, догађаје и идеје у књижевном дјелу, те њихове међусобне односе; • аргументује своје ставове о дјелу наводима из дјела и критичке литературе; • познаје књижевне термине и адекватно их примјењује у тумачењу књижевних дјела; • користи препоручену и ширу, секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. 		
<p>Разумије смисао проучавања књижевности:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни односе умјетник-дјело-читалац; • уочава изазове стваралачког процеса; • разумије однос културе и цивилизације; • објасни корист читања за сопствени развој и развој културе уопште. 	<p>Смисао и задаци проучавања књижевности</p> <p>Стварање књижевноумјетничког дјела и проучавање књижевности (стваралачки, продуктивни и теоријски односи према књижевној умјетности).</p> <p>Читалац, писац и књижевно дјело. Књижевна култура.</p> <p>Иво Андрић: Разговор с Гојом</p> <p>Исидора Секулић: О култури</p>	
<p>Чита, разумије, доживљава и анализира књижевноумјетничке</p>	<p>Савремена књижевност</p> <p>Битна обиљежја и</p>	

<p>текстове одређене епохе:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје одлике савремене поезије, прозе, драме и књижевне критике; • разумије обиљежја савремене књижевности; • самостално интерпретира књижевне текстове; • изводи закључке о карактеристикама пјесничког језика, мотива и форми; • познаје особине стваралаштва појединих аутора; 	<p>најзначајнији представници европске и српске књижевности</p> <p>Луис Борхес: Чекање (кратка прича)</p> <p>Албер Ками: Странац</p> <p>Десанка Максимовић: Тражим помиловање (избор)</p> <p>Васко Попа: Списак (избор пјесама)</p> <p>Стеван Раичковић: Камена успаванка</p> <p>Бранко Миљковић: Ватра и ништа</p> <p>Миодраг Павловић: Реквијем</p> <p>Мак Диздар: Камени спавач</p> <p>Бранко Ћопић: Башта сљезове боје</p> <p>Данило Киш: Енциклопедија мртвих (насловна приповијетка)</p> <p>Ранко Маринковић: Руке, или друга новела по избору</p> <p>Иво Андрић: Проклета авлија</p> <p>Меша Селимовић: Дервиш и смрт или Тврђава</p> <p>Добрица Ћосић: Корени</p> <p>Данко Поповић: Књига о Милутину</p> <p>Душан Ковачевић: Балкански шпијун</p> <p>Умберто Еко: Име руже</p>	
--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • Ученик разумије период I и II свјетског рата као и околности настанка и функционисања тоталитарних злочиначких режима, настанак логора смрти у Другом свјетском рату, позицију жртве, посматрача и починилаца, начине преживљавања, разумије значење појма комеморација. • Разумије мотивску структуру пјесме и стилских поступака - проблем језика и његовог значења као пјесничког поступка којим се изражавају димензије страдања невиних. • Увиђа процес дехуманизације људског бића и начине преживљавања. • Развија свијест о важности осуде злочиначких идеологија и система који угрожавају демократске вриједности и људска права. 	<p>I и II свјетски рат, страдање Срба, Јевреја и Рома у тим ратовима, геноцид и превенција геноцида.</p> <p>Први свјетски рат:</p> <p>Светозар Ћоровић: <i>Белешке једног таоца</i> Владимир Ћоровић: <i>Црна књига</i></p> <p>Други свјетски рат:</p> <p>Мирослав Максимовић: <i>Бол</i> (слободан избор) Боро Капетановић: <i>Јасеновац</i> Јован Бабић: <i>Дракулић</i> Филип Давид: <i>Кућа сјећања и заорава</i> Петар Матовић: <i>Нећу о Аушвицу</i> (слободан избор)</p>	<p>Историја.</p> <p>Ликовна умјетност.</p> <p>Филм.</p> <p>Подучавање о Холокаусту и страдању на примјерима из умјетности.</p> <p>Књижевни и литерарни текстови, филмови, музика, представе, слике, породичне фотографије, писма, дневници, цртежи, свједочанства.</p> <p>Умјетност у Холокаусту.</p> <p>Радионице, играње улога, истраживачки задаци, заједничко гледање кратких филмова, дискусије, анализе.</p> <p>Провјерени извори информација – званичне странице на интернету, Јад Вашем, Музеј Холокауста у Њујорку, Музеј жртава геноцида у Београду.</p>
--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • Развија свијест о важности сјећања на страдале. • Самостално повезује одабране текстове са становишта значења са неумјетничким текстовима – свједочењима и документима, сликарским дјелима и фотографијама на тему страдања српског народа и геноцида уопште. • Уочава одраз историјских прилика у дјелима. • Упоређује историјске чињенице и умјетничку интерпретацију стварности. 		
<ul style="list-style-type: none"> • самостално анализира, усмено и писмено, и интерпретира лирске, драмске, епске, књижевнаучне и публицистичке текстове; • уочава и анализира поетске, естетске и структурне одлике књижевног текста; • аргументује своје ставове о дјелу користећи се књижевним текстом и критичком литературом; • познаје 	<p>Лектира</p> <p>Фјодор Михајлович Достојевски: Злочин и казна Михаил Булгаков: Мајстор и Маргарита Самуел Бекет: Чекајући Годоа Херман Хесе: Степски вук</p> <p>Избор из свјетске лирике 20. вијека: Превер, Ахметова, Бродски, Сајферс и др. Избор из савремене српске књижевности: Б. Пекић, М. Бећковић, Љ. Симовић,</p>	

<p>књижевнотеоријске појмове и користи се њима на одговарајући начин.</p>	<p>Б. Шћепановић, М. Булатовић, Р. П. Ного, Ђ. Сладоје и др. Избор књижевних критика и есеја: Б. Михајловић, Н. Милошевић, П. Џацић, П. Палавестра, Ј. Кршић, С. Леовац, Љ. Зуковић, Б. Милановић. М.Скакић, Р. Вучковић, Н. Петковић и др. Дјело по избору ученика и наставника: Владимир Тасић: Киша и хартија Горан Петровић: Опсада црква Светог Спаса</p>	
<p>На наведеним дјелима ученик понавља, проширује, усваја и систематизује основне књижевнотеоријске појмове.</p>	<p>Лирика. Лирско изражавање: стваралачке могућности посредовања језика између свијести и збиље; асоцијативно повезивање разнородних појмова; сугерисање; подстицање и упућивање; читаочева рецепција; јединство звукова, ритмова, значења и смисла. Епика. Структурни чиниоци прозног књижевноумјетничког дјела; објективно и субјективно приповиједање; фиктивни приповједач; помјерање приповједачевог гледишта; свезнајући приповједач; ток свијести; умјетничко вријеме; умјетнички простор; начело интеграције. Типови романа: роман лика, простора, степености, прстености, паралелни; роман тока свијести; роман - есеј; дефабулизиран роман. Драма. Структура и</p>	

	композиција драме; антидрама; антијунак. Драма и позориште, радио, телевизија, филм. Путопис. Есеј. Књижевна критика.	
--	---	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ

Наставни предмет Српски језик и књижевност обухвата наставна подручја **језик** (који укључује и **културу изражавања**) и **књижевност**. Подручја су у програму, у складу са именом наставног предмета, и изложена тим редом.

Дио подручја **Језик** је **култура изражавања**, а различити облици изражавања повезује функционалне елементе програма језика и књижевности те других наставних предмета.

Програм Српског језика и књижевности у гимназији садржајно се, методолошки и концепцијски повезује са програмом предмета Српски језик у основној школи.

У програму су на прво мјесто (у првој колони) стављени, и тако наглашени, **оперативни циљеви/исходи**, односно иходи учења, тј. оно што ученик зна, умије, може да уради, оно за шта је способан послје одређеног наставног времена.

У другом дијелу програма, у другој колони наведени су **наставни садржаји и појмови** које ученик треба да упозна и савлада како би достигао планиране исходе учења.

Програм у коме су исходи учења у центру пажње тражи усмјеравање цјелокупне организације процеса наставе и учења на оно шта ће ученици знати и умјети.

Основни приступ програмирању у настави и учењу оријентисаном на исходе је програмирање “уназад”, и почиње јасном сликом наставника шта ученик треба да зна и умије на крају процеса учења или његовог дијела.

Будући да су исходи већ исказани у програму, програмирање наставног рада и припремање за наставу по овом моделу одвија се тако што ће наставник осмислити облике, методе, средства и стратегије учења које ће ученику омогућити да достигне саопштени дефинисани исход, а потом осмислити критеријуме и начине процјене који ће омогућити утврђивање постигнућа ученика.

У трећем дијелу, **корелација с другим наставним предметима**, наставник се упућују на знања о конкретним наставним садржајима која ученици већ имају, која су стекли у другим наставним предметима или у току ваннаставних активности, те их је потребно активирати и на тај начин не само рационално користити расположиво наставно вријеме него код ученика изграђивати комплексну слику знања о нечему, односно сазнање да је знање цјелина.

Годишњи фонд часова овог предмета у првом разреду распоређен је тако да је за подручје **језик** (које укључује и **културу изражавања**) предвиђено око 40%, а за подручје **књижевност** око 60% часова. Овакав распоред наставних часова за предметна подручја последица је потребе да се више времена и пажње посвети изграђивању говорне и писане културе ученика и развоју комуникативних вјештина, будући да је способност комуникације на матерњем језику мултифункционална способност и тиме важна за учење уопште.

Број часова уз наставна подручја и наставне цјелине, дат је **оквирно**, а сваки ће наставник број часова прилагодити одјељењу у коме предаје узимајући у обзир

предзнања која ученици показују и њихове већ развијене способности те сходно томе распоредити на различите типове часова (обрада, вјежбање, систематизовање знања, провјера).

Сви садржаји распоређени су по разредима, подручјима, темама уз примјену начела поступности, корелације, интеграције и примјерности узрасту.

А. ЈЕЗИК

Подручје **језик** обухвата изучавање језика као система, са елементима опште лингвистике и правописа. Култура изражавања обухвата облике, врсте и захтјеве у области усменог и писменог изражавања. Планиране су говорне и писмене вјежбе, домаћи задаци и писмени задаци, у различитом облику и остварени уз кориштење савремених доступних средстава.

Програм наставе језика полази од достигнутог програмског нивоа наставе српског језика у основној школи, а конципиран је тако да омогући ученицима стицање знања о језику на вишем нивоу. Програм садржи повећане захтјеве теоретског и практичног бављења језиком и омогућава стицање знања и способности за служењем језиком у свим комуникативним ситуацијама.

Програм наставе језика у гимназији конципиран је тако да омогући ученицима стицање знања о језику као друштвеној појави и језику као систему знакова. Циљ је да ученици, поред знања о свом језику, стекну и општа лингвистичка, односно социолингвистичка знања неопходна образованом човјеку. Ова општа знања из лингвистике функционално су повезана са наставом језика. Главни дио тих садржаја ученици упознају и усвајају знања у дијелу **општи појмови о језику**, уључујући језичку сродност, вишејезичност и језичке универзалије, као и у уводу дијела програма **књижевни језик и језички систем и науке које се њима баве**; општи појмови се обрађују у оквиру читавог програма – у вези са одговарајућим темама у дијелу програма језик. Инсистирање на једном теоријски и методолошки вишем нивоу изучавања језичких појава даје нови квалитет настави која обухвата и знања с којима су се ученици сретали у основној школи. Ова општа знања, поред своје општеобразовне вриједности и значаја за олакшавање и побољшавање наставе српског језика треба да послуже и лакшем савлађивању страних језика.

Дио програма **књижевни језик** вишеструко је значајан, јер његовом реализацијом ученици треба да добију знања и изграде одговарајуће ставове о српском књижевном језику, о значају књижевнојезичке норме и језичке културе. Исто тако, овај дио програма укључује и садржаје о развоју књижевних језика на српском језичком подручју, што је значајно и за наставу књижевности.

При обради свих садржаја програма треба се ослонити на знања која су ученици стекли током претходног школовања. Међутим, то не треба да буде просто обнављање и утврђивање раније стечених знања него стицање цјеловите слике о језику и један квалитативно виши приступ проучавање језичке организације и законитости језика. Ова настава пружа лингвистичка знања која ће бити подлога за тумачење језика и стила у оквиру проучавања књижевних дјела, с тим што ова дјела пружају и одговарајући материјал за уочавање естетске функције језика. С друге стране, настава језика се мора повезати с наставом културе изражавања. Тиме се лингвистичка знања као и проучавање правописа, допринијети да ученици боље и потпуније усвоје књижевнојезичку норму и да побољшају своје изражајне способности на српском језику, да буду у стању да изразе и тумаче сопствене мисли, ставове, осјећања у усменом и писаном облику, те да учествују у различитим друштвеним и културним ситуацијама на примјерен, конструктиван и креативан начин.

За развијање компетенције комуникација на српском (или матерњем) језику важни су не само садржаји већ и методе којима се садржаји проучавају. Препоручују се активно учење, истраживачке и интерактивне методе, кооперативно учење и друге методе које јачају партиципацију ученика у образовно-васпитном процесу.

Култура изражавања

Вјежбе у усменом изражавању треба да дају одређени степен правилне артикулације, дикције, интонације, ритма и темпа у читању и казивању лирског, епског и драмског текста и текстова друге врсте. Оне се, по правилу, реализују у току упознавања и процјењивања књижевног текста на тај начин што ће наставник, директно, својим читањем и говорењем, или уз помоћ звучног записа анализирати одговарајуће елементе правилног усменог изражавања како би их ученици уочили и усвојили. У току вјежбања треба користити савремена доступна средства за аудио и видео снимање и пројектовање звука и слике, како би настава усмене културе изражавања била очигледнија, ефикаснија и ученицима занимљивија, а ученици били оспособљени да јавно говоре у различитим приликама пред различитим слушаоцима.

Стечена сазнања трансформишу се у вјештине и умијећа интерпретирањем књижевних и других текстова.

Ученици требају бити свјесни да су говор, као и слушање, читање и писање сложени мисаони и радни процеси који траже стално усавршавање и контролу, те да се препоручује чешће контролисање уз помоћ различитих врста усмених и писмених контролних вјежби којима је циљ да ученици коригују своје грешке и науче вредновати своје и туђе радове.

Већина предвиђених облика ове наставе непосредно се укључује у наставу књижевности или припреме за израду писмених задатака.

Ученици треба да савладају технику писања и принципе компоновања текстова, краћих и дужих, различитих врста и намјена, од једноставних до сложених, и различите форме потребне у свакодневној комуникацији у приватном и пословном свијету. Ученици, такође, треба да савладају вјештине презентације, тј. како да представе урађено (нпр. резултате истраживања, живот и дјело писца, композиција романа и др.) на најбољи начин, користећи нове облике (Power Point презентација и постер презентација) и савремена доступна средства.

Због тога је важно да наставник демонстрира методологију израде писменог састава и ученицима понуди узорак за све планиране облике усменог и писменог изражавања и примјере функционалних стилова како би их могли упознати и анализирати с различитих становишта.

У току школске године ученици пишу четири писмена задатка. Израда школског писменог задатка, по правилу, траје један час. Изузетно, кад то поједини облици писменог изражавања изискују, наставник може одлучити да израда задатака може трајати и дуже од једног часа.

Ученици у току школске године пишу и домаће задатке који се на часу читају и анализирају. У четвртој разреди предвиђена су два захтјевнија рада (расправа, књижевна паралела, есеј) за чију израду је потребно више времена за истраживање и писање, а које ученици пишу као домаћи задатак, а на часу представљају и анализирају.

Ученици треба да користе оба писма дајући предност ћирици.

Да би ученик достигао планиране исходе учења који се односе на језик и културу изражавања, потребно је да има прилику да вјежба, напише конкретан састав, припреми излагање, саопшти излагање које ће бити примјерено публици по својој садржини, облику и тону.

Наставник српског језика и књижевности не смије заборавити да је његов **говор модел правилног, чистог и богатог језика** каквом треба да теже његови ученици, као што је и наставников **рукопис** модел који треба да усвоје ученици.

Б. КЊИЖЕВНОСТ

Садржаји **књижевности** конкретизовани су по разредима, сегментима, а обухватају књижевнотеоријско и књижевноисторијско проучавање књижевноумјетничких дјела приказаних у жанровском редослиједу.

Програм изучавања књижевности у првом разреду почиње **уводом у проучавање књижевног дјела** (књижевнотеоријски приступ) како би се избјегло нагло прелажење са тематског проучавања, карактеристичног за наставу овог предмета у основној школи, на проучавање историје књижевности, тј. изучавање књижевноумјетничких дјела у историјском контексту, како је конципирано у програму за гимназију уопште. Од историјског континуитета одступа се и у четвртном разреда у дијелу програма **проучавање књижевног дјела**.

На дјелима која су предвиђена за изучавање у овом дијелу програма понављају се, проширују, усвајају и систематизују основни књижевнотеоријски појмови. Ова знања омогућавају ученику да програм предвиђен за гимназију проширују и продубљују у да активно учествују у проучавању књижевног дјела. Иста дјела се могу проучавати и у књижевноисторијском контексту.

Избор наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је циљевима предмета и исказаним исходима учења које треба остварити. Томе треба примјерити и наставне методе и облике рада чију су вриједност потврдиле савремена пракса и методика наставе српског језика и књижевности, а које ће ученику омогућити да достигне планиране исходе учења, а уз поштовање одређених дидактичких принципа (свјесне активности ученика, научности, примјерности, поступности, систематичности и очигледности). Гледање филмова, позоришних представа и тв екранизација књижевних дјела учиниће наставу занимљивијом, а ученицима омогућити да сазнају како се исте теме сагледају у различитим медијима и да их пореде.

Програм **лектире** омогућава ученику да самостално усмено и писмено анализира прочитано дјело и говори и пише о томе, и покаже при том да користи књижевноисторијске термини на одговарајући начин. У попису лектире предвиђена је и могућност извора.

Наставник треба ученика упознати с могућности да чита с интернета, те га упутити на електронске адресе културних и научних установа, националних и специјализованих библиотека, фондова, задужбина на којима се могу наћи књижевна и друга дјела (књижевне критике, рјечници, приручници и др.) у истом облику као и штампана издања. Упућивање и упознавање ученика са различитим изворима знања императив су наставе јер је вјештина тражења и налажења информација важна за учење, сналажење у свијету рада, у животу уопште.

Програм предмета Српски језик и књижевност не може се остварити без сарадње са **школском библиотеком** која пружа информације и сазнања који су неопходни за успјешно учествовање у савременом друштву заснованом на информацијама и знању и омогућава ученицима да овладају вјештинама за учење током читавог живота и развију стваралачку машту.

Услуге библиотеке обавезно подразумевају и приступ електронским изворима информација који прате наставни програм и одражавају интересовања и културу корисника. Електронски извори треба да обухвате наставне материјале који постоје на

CD и DVD, те приступ интернету, а тиме и дигиталним библиотекама као и посебним библиографским базама.

У настави српског језика и књижевности користе се одобрени уџбеници и приручници и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за остваривање задатка и садржаја програма овог предмета, односно за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора сазнања у настави и ван ње.

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Циљ наставе српског језика и књижевности јесте проширивање и продубљивање знања о српском језику; унапређивање језичке и функционалне писмености; проширивање и продубљивање знања о српској и свјетској књижевности, развијање љубави према књизи и читању, оспособљавање за интерпретацију умјетничких текстова; упознавање репрезентативних дјела српске и опште књижевности, књижевних жанрова, књижевноисторијских појава и процеса у књижевности; проширивање и продубљивање књижевних знања и читалачких вјештина; образовање и васпитање ученика као слободне, креативне и културне личности, критичког ума и оплемењеног језика и укуса.

Задаци наставе српског језика и књижевности су да:

- уводи ученика у проучавање језика као система знакова и у лингвистичка знања и појмове;
- развија језички сензибилитет и изражајне способности ученика;
- оспособљава ученика да теоријска знања о језичким појавама и правописној норми српског књижевног језика успјешно примјењују у пракси;
- васпитава у духу језичке толеранције према другим језицима;
- развија умијења у усменом и писменом изражавању;
- подстиче ученике на усавршавање говорења, писања и читања, као и на његовање културе дијалога;
- оспособљава ученике да се успјешно служе разним облицима казивања и одговарајућим стиловима у говорним ситуацијама;
- упознаје ученике са књижевном умјетношћу;
- развија хуманистичко и књижевно образовање на најбољим дјелима српске, јужнословенске и свјетске културне баштине;
- развија књижевни укус, усавршава литерарну рецепцију и ствара трајне читалачке навике;
- упућује ученике на истраживачки рад и критички однос према књижевности, оспособљава их за самостално читање, доживљавање, разумијевање, тумачење и оцјењивање књижевноумјетничких дјела;
- обезбјеђује функционална знања из теорије и историје књижевности ради бољег разумијевања и успјешнијег проучавања умјетничких текстова;

- васпитава у духу општег хуманистичког прогреса и на начелу поштовања, чувања и богаћења културне и умјетничке баштине, цивилизацијских тековина и материјалних добара;
- шири сазнајне видике ученика и подстиче их на критичко мишљење и оригинална гледишта;
- подстиче и развија стално интересовање за нова сазнања и вјештине потребне за учење током читавог живота.

Смјернице за рад на Теми : *I и II свјетски рат, страдање Срба, Јевреја и Рома у тим ратовима, геноцид и превенција геноцида:*

- Предложене програмске садржаје радити у периоду обиљежавања „Дана сјећања“ .
- Упознати ученике са историјским чињеницама, те идеолошким и политичким негирањем злочина над српским народом у 20.вијеку.
- Код ученика развијати осјећај за вријеме у којем су страдали недужни само зато што су били припадници једног народа.
- Ученици ће на основу стеченог знања конструктивније, боље и љепше размишљати о личној и породичној будућности, али и будућности свог народа.
- Вјештим креирањем атмосфере развијати свијест ученика тако да његују културу сјећања и памћења.
- Поштујући принцип интердисциплинарности повезивати филмску и ликовну умјетност као важан сегмент у изучавању теме која третира ову проблематику. Такође је важно повезати књижевни текст и филмску умјетност, те тако код ученика развијати критички и умјетнички став.
- Текстови који су погодни за драмско обликовање могу пружити могућност да ученици примјеном адекватних метода и поступака кроз неке проблемске ситуације покажу музички и глумачки таленат.
- Код ученика се не смије провоцирати мржња, нити будити жеља за осветом, него је потребно инсистирати да се, читајући наведена књижевна дјела, гради српски национални идентитет и поштују жртве.

**НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ; СМЈЕР:
ДРУШТВЕНО-ЈЕЗИЧКИ; РАЗРЕД: ЧЕТВРТИ**

Седмични број часова : 5
Годишњи број часова: 160

А. ЈЕЗИК и КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА (74)

1. Синтакса (38). 2. Правопис (6). 3. Култура изражавања (30).

1. СИНТАКСА (38).

Оперативни циљеви /Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација с другим наставним предметима
<p>Ученик познаје падежни систем:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје значење и функцију падежних облика и приједлошко-падежних конструкција и правилно их употребљава у говору и писању; • разумије падежну синонимију и примјењује је; • разумије значење термина поливалентност падежа и објашњава га; • уочава грешке у употреби падежа и приједлошко-падежних конструкција; • самостално коригује текст. 	<p>Падежни систем. Појам падежног система и приједлошко-падежних конструкција. Основне именичке, придјевске и прилошке вриједности падежних односно приједлошко-падежних конструкција. Падежна синонимија. Падежна поливалентност. Приједлошки изрази.</p>	<p>Страни језик - синтакса</p>
<p>Ученик разумије шта значи појам конгруенција:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује и разумије семантичку и граматичку конгруенцију; • правилно користи семантичку и 	<p>Конгруенција: дефиниција и основни појмови; граматичка и семантичка конгруенција.</p>	

граматичку конгруенцију.		
<ul style="list-style-type: none"> Ученик правилно употребљава и пише негацију. 	Основни појмови о негацији.	
<p>Ученик уочава и разумије однос простих реченица у сложеној:</p> <ul style="list-style-type: none"> изражава мисао на више начина користећи различите врсте реченица; уочава и разумије врсте односа простих реченица у сложеној. 	<p>Систем зависних реченица. Обиљежја зависних реченица. Три основна типа вриједности зависних реченица (именичке, придјевске и прилошке зависне реченице). Главне врсте зависних реченица: објекатске (изричне, зависноупитне), односне (атрибутске, апозицијске), прилошкоодредбене (мјесне, временске, узрочне, условне, допусне, намјерне, поредбене и посљедичне) и субјекатске. Везнички изрази.</p> <p>Систем независних реченица. Општи појмови о врстама независних реченица, њиховим обиљежјима и функцијама.</p>	Страни језик.
<p>Ученик уочава и разумије појмове и њихову функцију у језику:</p> <ul style="list-style-type: none"> наведе граматичке категорије глагола; познаје како се глаголи дијеле према виду и то знање користи у комуникацији; познаје како се глаголи дијеле према граматичкој категорији глаголског рода и то знање користи у комуникацији; разликује глаголске начине и глаголска 	<p>Глаголски вид. Главна видска значења и начин њиховог обиљежавања.</p> <p>Глаголска времена и глаголски начини – основни појмови. Временска и модална значења личних глаголских облика презента, перфекта, крњег перфекта, аориста, имперфекта, плусквамперфекта, футура, футура другог, кондиционала (потенцијала) и императива.</p>	

<p>времена;</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује и користи индикативне, релативне и модалне функције личних глаголских облика; • познаје синтаксичку функцију неличних глаголских облика. 		
<p>Ученик разумије појам напоредне конструкције:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје типове напоредног односа; • уочава на тексту тип везивања и усклађивања језичких јединица истог језичког статуса (ријечи, синтагме, клаузе); • уочава и користи средства успостављања веза међу дијеловима текста; • објасни структуру непотпуних реченица и њихову употребну вриједност; • разумије чиме се бави прагматика; • познаје врсте говорних чиновне; • објашњава утицај контекста на значење; • разумије улогу језика у разним сферама живота (идеологија, пропаганда и др.). 	<p>Напоредне конструкције (координација). Појам напоредног односа. Обиљежавање напоредног односа. Главни типови напоредних односа: саставни, раставни, супротни и градациони.</p> <p>Распоређивање синтаксичких јединица (основни појмови).</p> <p>Информативна актуализација реченице и начини њеног обиљежавања (основни појмови).</p> <p>Комуникативна кохезија. Начини успостављања веза међу дијеловима текста.</p> <p>Специјални типови независних реченица. (Пожар! Хладно је. Страшног ли времена! и др.).</p> <p>Прагматика. Говорни чиновни. Структура разговора и текста.</p>	
<p>Ученик је усвојио опште појмове о језику:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје основно о развоју језика у људској врсти, друштву и код појединца; • разумије појмове 	<p>Општи појмови о језику.</p> <p>Еволуција језика: Развој језика у људској врсти, у друштву и код појединца. Настанак и развој писма. Језик, култура и друштво:</p>	

<p>двојезичност и вишејезичност.</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје типологију језика (генетска-језичке породице; типолошка – језички типови; ареална-језички савези; функционална – језички варијетети); • објасни појам језичке универзалије. 	<p>Језик и друге друштвене категорије. Вишејезичност. Ставови према језику.</p> <p>Типови језика. Језици у свету. Језичка сродност. Језички типови и језичке универзалије</p>	
---	---	--

2. ПРАВОПИС (6)

Оперативни циљеви /Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација с другим наставним предметима
<p>Ученик усвоја правописну норму:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје и досљедно примјењује усвојену правописну норму; • употребљава интерпункцију у сложеној реченици и тексту у складу с правописном нормом; • разумије разлику између прилагођеног и изворног писања туђих властитих имена; • познаје и примјењује основна начела транскрипције. 	<p>Интерпункција. Транскрипција имена из страних језика</p>	

3. КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА (30)

Оперативни циљеви /Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација с другим наставним предметима
<p>Ученик усавршава способност успјешне усмене и писмене комуникације:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује појмове реторика и говорништво; 	<p>Усмено изражавање.</p> <p>Реторика (појам и врсте); историјат и подјела: разговор, говор. Однос између говорника и аудиторијума. Вјежбе јавног говорења</p>	<p>Социологија. Филозофија. Рачунарство и информатика.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • разумије разлику између бесједништва и сценског наступа; • познаје и примјењује основна начела сценског наступа (вербална и невербална комуникација); • познаје врсте говора и бира врсту према ситуацији; • разумије улогу језика у разним сферама живота (идеологија, политика, пропаганда); • прави план говора (шта и како); • говори јавно пред различитим слушаоцима; • обликује свој усмени и писани говор разуљиво и јасно; • изражава се сликовито, користи пренесена значења ријечи; • говор прилагођава различитим контекстима и комуникацијским задацима; • процјењује вербалну и невербалну реакцију саговорника и томе прилагођава свој говор; • користи по потреби дигиталне медије и визуелно излагање података да унаприједи и олакша разумијевање (ПП презентација, постер презентација); 	<p>пред аудиторијумом.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • познаје и у писању примјењује карактеристике функционалних стилова; • састав/писани текст прилагоди различитим 	<p>Писмено изражавање. Функционални стилови.</p> <p>Облици писменог изражавања: приказ, осврт, расправа, књижевне паралеле, есеј.</p>	<p>Рачунарство и информатика.</p>

<p>контекстима и комуникацијским задацима;</p> <ul style="list-style-type: none"> • пише приказ, осврт, расправу, књижевне паралеле, есеј; • пише / објашњава како се на више начина тумачи исти садржај (књижевни текст, позоришна представе на основу текста, филмска верзија и сл.); • пореди два или више дјела /текста који обрађују исту тему; • доказује или одбацује тезу у расправи, наводи доказе с ваљаним аргументима (докази, примјери); • уобличава мисли и сазнања у есеј те саставља везани текст (увод, разреда, закључак); • самостално примјењује различите поступке у обликовању текста: интерпретација, анализа, синтеза, доказивање, расправа, опис, упоређивање; • повезано, језгровито и јасно обликује текст (расправу, реферат и др.) према понуђеним смјерницама - избор теме, избор примарне и секундарне литературе, израда текста, навођење литературе и биљежака; • пише о различитим темама у задатим величинама (вријеме и број ријечи); • пише и уређује текст на рачунару; 	<p>Биографија - различити модели, пријава на конкурс, мотивационо писмо.</p> <p>Обрада текста на рачунару.</p> <p>Два домаћа писмена задатка сложенијих захтјева - читање и анализа на часу.</p> <p>Четири писмена задатка годишње.</p>	
--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • користи савремену технологију да напише, уреди и објави/представи рад; • на одговарајући начин користи стручне термине; • у писању показује граматичку коректност и досљедно поштовање правописних правила. 		
---	--	--

Б. КЊИЖЕВНОСТ (86)

Оперативни циљеви / Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>Ученик познаје и примјењује различите методе проучавања књижевних текстова</p> <ul style="list-style-type: none"> • чита књижевне текстове с различитим циљем; • познаје и примјењује различите методе у проучавању књижевног дјела; • тумачи пјесничка дјела износећи сопствена запажања и доживљаје; • тумачи структуру књижевног текста као и његове тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине; • препознаје теме и основне идеје текста и како се оне разрађују у тексту; • уочава и самостално анализира ликове, догађаје и идеје у књижевном дјелу, те њихове међусобне односе; 	<p>Проучавање књижевног дјела Методологија проучавања књижевности Методи: Позитивистички, Психолошки, Феноменолошки, Структуралистички. Теорија рецепције. Плурализам метода и њихов суоднос. Дјела за обраду: Миодраг Павловић: Научите пјесан Десанка Максимовић: Шта ли те спречи Васко Попа: Манасија, Каленић Борислав Пекић: Човек који је јео смрт</p>	

<ul style="list-style-type: none"> • аргуентује своје ставове о дјелу наводима из дјела и критичке литературе; • познаје књижевнотеоријске термине и адекватно их примјењује у тумачењу књижевних дјела; • користи препоручену и ширу, секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. 		
<p>Ученик разумије смисао проучавања књижевности:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни односе умјетник-дјело-читалац; • уочава и разумије изазове стваралачког процеса; • разумије однос културе и цивилизације; • објасни корист читања за сопствени развој и развој културе уопште. 	<p>Смисао и задаци проучавања књижевности Стварање књижевноумјетничког дјела и проучавање књижевности (стваралачки, продуктивни и теоријски односи према књижевној умјетности). Читалац, писац и књижевно дјело. Књижевна култура. Иво Андрић: Разговор с Гојом Исидора Секулић: О култури</p>	
<p>Разумије чита, доживљава и анализира књижевноумјетничке текстове одређене епохе</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје одлике савремене поезије, прозе, драме и књижевне критике; • разумије обиљежја савремене књижевности; • самостално уочава и анализира савремене приповједачке перспективе; 	<p>Савремена књижевност Битна обиљежја и најзначајнији представници европске и српске књижевности Луис Борхес: Чекање (кратка прича) Албер Ками: Странац Десанка Максимовић: Тражим помиловање (избор) Васко Попа: Списак (избор пјесама) Стеван Раичковић: Камена успаванка Бранко Миљковић: Ватра и</p>	

<ul style="list-style-type: none"> • разумије појаву дефабулизовања савремене прозне књижевности; • разумије и самостално тумачи појаву цитатности у савременој књижевности; • самостално интерпретира књижевне текстове; • изводи закључке о карактеристикама пјесничког језика, мотива и форми; • познаје особине стваралаштва појединих аутора; 	<p>ништа Миодраг Павловић: Реквијем Мак Диздар: Камени спавач Бранко Ћопић: Башта слезове боје Данило Киш: Енциклопедија мртвих (насловна приповијетка) Ранко Маринковић: Руке, или друга новела по избору Иво Андрић: Проклета авлија Меша Селимовић: Дервиш и смрт или Тврђава Добрица Ћосић: Корени Данко Поповић: Књига о Милутину Душан Ковачевић: Балкански шпијун Умберто Еко: Име руже</p> <p>И и II свјетски рат, страдање Срба, Јевреја и Рома у тим ратовима, геноцид и превенција геноцида.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Ученик разумије период I и II свјетског рата као и околности настанка и функционисања тоталитарних злочиначких режима, настанак логора смрти у Другом свјетском рату, позицију жртве, посматрача и починилаца, начине преживљавања, 	<p>Први свјетски рат:</p> <p>Светозар Ћоровић: <i>Белешке једног таоца</i> Владимир Ћоровић: <i>Црна књига</i></p> <p>Други свјетски рат:</p> <p>Мирослав Максимовић: <i>Бол</i> (слободан избор) Боро Капетановић. <i>Јасеновац</i></p>	<p>Историја.</p> <p>Ликовна умјетност.</p> <p>Филм.</p> <p>Подучавање о Холокаусту и страдању на примјерима из умјетности.</p> <p>Књижевни и литерарни текстови, филмови, музика, представе, слике, породичне фотографије, писма, дневници, цртежи, свједочанства.</p> <p>Умјетност у Холокаусту.</p>

<p>разумије значење појма комеморација.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Разумије мотивску структуру пјесме и стилских поступака - проблем језика и његовог значења као пјесничког поступка којим се изражавају димензије страдања невиних. • Увиђа процесе дехуманизације људског бића и начине преживљавања. • Развија свијест о важности осуде злочиначких идеологија и система који угрожавају демократске вриједности и људска права. • Развија свијест о важности сјећања на страдале. • Самостално повезује одабране текстове са становишта значења са неумјетничким текстовима – свједочењима и документима, сликарским дјелима и фотографијама на тему страдања српског народа и геноцида уопште. 	<p>Јован Бабић: <i>Дракулић Филип Давид: Кућа сјећања и заорава</i> Петар Матовић: <i>Нећу о Аушвицу</i> (слободан избор)</p>	<p>Радионице, играње улога, истраживачки задаци, заједничко гледање кратких филмова, дискусије, анализе. Провјерени извори информација – званичне странице на интернету, Јад Вашем, Музеј Холокауста у Њујорку, Музеј жртава геноцида у Београду.</p>
---	---	---

<ul style="list-style-type: none"> • Уочава одраз историјских прилика у дјелима. • Упоређује историјске чињенице и умјетничку интерпретацију стварности. 		
<ul style="list-style-type: none"> • самостално анализира, усмено и писмено, и интерпретира лирске, драмске, епске, књижевнаучне и публицистичке текстове; • уочава и анализира поетске, естетске и структурне одлике књижевног текста; • аргумендује своје ставове о дјелу користећи се књижевним текстом и критичком литературом; • познаје књижевнотеоријске појмове и користи се њима на одговарајући начин. 	<p>Лектира</p> <p>Фјодор Михајлович Достојевски: Злочин и казна Михаил Булгаков: Мајстор и Маргарита Самуел Бекет: Чекајући Годоа Херман Хесе: Степски вук Владан Десница: Прољећа Ивана Галеба Милорад Павић: Хазарски речник</p> <p>Избор из свјетске лирике 20. вијека (Преврер, Пастернак, Ахметова, Цветајева, Бродски, Сајферс и др.)</p> <p>Избор из савремене српске књижевности: Б. Пекић, М. Бећковић, Љ. Симовић, Б. Шћепановић, М. Булатовић, Р. П. Ного, Ђ. Сладоје и др.</p> <p>Избор књижевних критика и есеја: Б. Михајловић, Н. Милошевић, П. Џацић, П. Палавестра, Ј. Кршић, С. Леовац, Љ. Зуковић, Б. Милановић, М. Скакић, Р. Вучковић, Н. Петковић и др.</p>	

	<p>Дјело по избору ученика и наставника: Владимир Тасић: Киша и хартија Горан Петровић: Опсада цркве Светог Спаса</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • На наведеним дјелима ученик понавља, проширује, усваја и систематизује књижевнотеоријске појмове. 	<p>Лирика. Лирско изражавање: стваралачке могућности посредовања језика између свијести и збиље; асоцијативно повезивање разнородних појмова; сугерисање; подстицање и упућивање; читаочева рецепција; јединство звукова, ритмова, значења и смисла.</p> <p>Епика: Структурни чиниоци прозног књижевноумјетничког дјела; објективно и субјективно приповиједање; фиктивни приповједач; помјерање приповједачевог гледишта; свезнајући приповједач; ток свијести; умјетничко вријеме; умјетнички простор; начело интеграције.</p> <p>Типови романа: роман лика, простора, степенасти, прстенасти, паралелни; роман тока свијести; роман - есеј; дефабулизиран роман.</p> <p>Драма: Структура и композиција драме; антидрама; антијунак.</p> <p>Драма и позориште, радио, телевизија, филм.</p> <p>Путопис. Есеј. Књижевна критика.</p>	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ

Наставни предмет Српски језик и књижевност обухвата наставна подручја **језик** (који укључује и **културу изражавања**) и **књижевност**. Подручја су у програму, у складу са именом наставног предмета, и изложена тим редом.

Дио подручја **Језик је култура изражавања**, а различити облици изражавања повезује функционалне елементе програма језика и књижевности те других наставних предмета.

Програм Српског језика и књижевности у гимназији садржајно се, методолошки и концепцијски повезује са програмом предмета Српски језик у основној школи.

У програму су на прво мјесто (у првој колони) стављени, и тако наглашени, **оперативни циљеви/исходи**, односно исходи учења, тј. оно што ученик зна, умије, може да уради, оно за шта је способан послјије одређеног наставног времена.

У другом дијелу програма, у другој колони наведени су **наставни садржаји и појмови** које ученик треба да упозна и савлада како би достигао планиране исходе учења.

Програм у коме су исходи учења у центру пажње тражи усмјеравање цјелокупне организације процеса наставе и учења на оно шта ће ученици знати и умјети.

Основни приступ програмирању у настави и учењу оријентисаном на исходе је програмирање “уназад”, и почиње јасном сликом наставника шта ученик треба да зна и умије на крају процеса учења или његовог дијела.

Будући да су исходи већ исказани у програму, програмирање наставног рада и припремање за наставу по овом моделу одвија се тако што ће наставник осмислити облике, методе, средства и стратегије учења које ће ученику омогућити да достигне саопштени дефинисани исход, а потом осмислити критеријуме и начине процјене који ће омогућити утврђивање постигнућа ученика.

У трећем дијелу, **корелација с другим наставним предметима**, наставник се упућују на знања о конкретним наставним садржајима која ученици већ имају, која су стекли у другим наставним предметима или у току ваннаставних активности, те их је потребно активирати и на тај начин не само рационално користити расположиво наставно вријеме него код ученика изграђивати комплексну слику знања о нечему, односно сазнање да је знање цјелина.

Годишњи фонд часова овог предмета у првом разреду распоређен је тако да је за подручје **језик** (које укључује и **културу изражавања**) предвиђено око 40%, а за подручје **књижевност** око 60% часова. Овакав распоред наставних часова за предметна подручја последица је потребе да се више времена и пажње посвети изграђивању говорне и писане културе ученика и развоју комуникативних вјештина, будући да је способност комуникације на матерњем језику мултифункционална способност и тиме важна за учење уопште.

Број часова уз наставна подручја и наставне цјелине, дат је **оквирно**, а сваки ће наставник број часова прилагодити одјељењу у коме предаје узимајући у обзир предзнања која ученици показују и њихове већ развијене способности те сходно томе распоредити на различите типове часова (обрада, вјежбање, систематизовање знања, провјера).

Сви садржаји распоређени су по разредима, подручјима, темама уз примјену начела поступности, корелације, инетеграције и примјерности узрасту.

А. ЈЕЗИК

Подручје **језик** обухвата изучавање језика као система, са елементима опште

лингвистике и правописа. Култура изражавања обухвата облике, врсте и захтјеве у области усменог и писменог изражавања. Планиране су говорне и писмене вјежбе, домаћи задаци и писмени задаци, у различитом облику и остварени уз кориштење савремених доступних средстава.

Програм наставе језика полази од достигнутог програмског нивоа наставе српског језика у основној школи, а конципиран је тако да омогући ученицима стицање знања о језику на вишем нивоу. Програм садржи повећане захтјеве теоретског и практичног бављења језиком и омогућава стицање знања и способности за служењем језиком у свим комуникативним ситуацијама.

Програм наставе језика у гимназији конципиран је тако да омогући ученицима стицање знања о језику као друштвеној појави и језику као систему знакова. Циљ је да ученици, поред знања о свом језику, стекну и општа лингвистичка, односно социолингвистичка знања неопходна образованом човјеку. Ова општа знања из лингвистике функционално су повезана са наставом језика. Главни дио тих садржаја ученици упознају и усвајају знања у дијелу **општи појмови о језику**, уључујући језичку сродност, вишејезичност и језичке универзалије, као и у уводу дијела програма **књижевни језик и језички систем и науке које се њима баве**; општи појмови се обрађују у оквиру читавог програма – у вези са одговарајућим темама у дијелу програма језик. Инсистирање на једном теоријски и методолошки вишем нивоу изучавања језичких појава даје нови квалитет настави која обухвата и знања с којима су се ученици сретали у основној школи. Ова општа знања, поред своје општеобразовне вриједности и значаја за олакшавање и побољшавање наставе српског језика треба да послуже и лакшем савлађивању страних језика.

Дио програма **књижевни језик** вишеструко је значајан, јер његовом реализацијом ученици треба да добију знања и изграде одговарајуће ставове о српском књижевном језику, о значају књижевнојезичке норме и језичке културе. Исто тако, овај дио програма укључује и садржаје о развоју књижевних језика на српском језичком подручју, што је значајно и за наставу књижевности.

При обради свих садржаја програма треба се ослонити на знања која су ученици стекли током претходног школовања. Међутим, то не треба да буде просто обнављање и утврђивање раније стечених знања него стицање цјеловите слике о језику и један квалитативно виши приступ проучавања језичке организације и законитости језика. Ова настава пружа лингвистичка знања која ће бити подлога за тумачење језика и стила у оквиру проучавања књижевних дјела, с тим што ова дјела пружају и одговарајући материјал за уочавање естетске функције језика. С друге стране, настава језика се мора повезати с наставом културе изражавања. Тиме се лингвистичка знања као и проучавање правописа, допринијети да ученици боље и потпуније усвоје књижевнојезичку норму и да побољшају своје изражајне способности на српском језику, да буду у стању да изразе и тумаче сопствене мисли, ставове, осјећања у усменом и писаном облику, те да учествују у различитим друштвеним и културним ситуацијама на примјерен, конструктиван и креативан начин.

За развијање компетенције комуникација на српском (или матерњем) језику важни су не само садржаји већ и методе којима се садржји проучавају. Препоручују се активно учење, истраживачке и интерактивне методе, кооперативно учење и друге методе које јачају партиципацију ученика у образовно-васпитном процесу.

Култура изражавања

Вјежбе у усменом изражавању треба да дају одређени степен правилне артикулације, дикције, интонације, ритма и темпа у читању и казивању лирског, епског

и драмског текста и текстова друге врсте. Оне се, по правилу, реализују у току упознавања и процјењивања књижевног текста на тај начин што ће наставник, директно, својим читањем и говорењем, или уз помоћ звучног записа анализирати одговарајуће елементе правилног усменог изражавања како би их ученици уочили и усвојили. У току вјежбања треба користити савремена доступна средства за аудио и видео снимање и пројектовање звука и слике, како би настава усмене културе изражавања била очигледнија, ефикаснија и ученицима занимљивија, а ученици били оспособљени да јавно говоре у различитим приликама пред различитим слушаоцима.

Стечена сазнања трансформишу се у вјештине и умијећа интерпретирањем књижевних и других текстова.

Ученици требају бити свјесни да су говор, као и слушање, читање и писање сложени мисаони и радни процеси који траже стално усавршавање и контролу, те да се препоручује чешће контролисање уз помоћ различитих врста усмених и писмених контролних вјежби којима је циљ да ученици коригују своје грешке и науче вредновати своје и туђе радове.

Већина предвиђених облика ове наставе непосредно се укључује у наставу књижевности или припреме за израду писмених задатака.

Ученици треба да савладају технику писања и принципе компоновања текстова, краћих и дужих, различитих врста и намјена, од једноставних до сложених, и различите форме потребне у свакодневној комуникацији у приватном и пословном свијету. Ученици, такође, треба да савладају вјештине презентације, тј. како да представе урађено (нпр. резултате истраживања, живот и дјело писца, композиција романа и др.) на најбољи начин, користећи нове облике (Power Point презентација и постер презентација) и савремена доступна средства.

Због тога је важно да наставник демонстрира методологију израде писменог састава и ученицима понуди узорак за све планиране облике усменог и писменог изражавања и примјере функционалних стилова како би их могли упознати и анализирати с различитих становишта.

У току школске године ученици пишу четири писмена задатка. Израда школског писменог задатка, по правилу, траје један час. Изузетно, кад то поједини облици писменог изражавања изискују, наставник може одлучити да израда задатака може трајати и дуже од једног часа.

Ученици у току школске године пишу и домаће задатке који се на часу читају и анализирају. У четвртом разреду предвиђена су два захтјевнија рада (расправа, књижевна паралела, есеј) за чију израду је потребно више времена за истраживање и писање, а које ученици пишу као домаћи задатак, а на часу представљају и анализирају.

Ученици треба да користе оба писма дајући предност ћирици.

Да би ученик достигао планиране исходе учења који се односе на језик и културу изражавања, потребно је да има прилику да вјежба, напише конкретан састав, припреми излагање, саопшти излагање које ће бити примјерено публици по својој садржини, облику и тону.

Наставник српског језика и књижевности не смије заборавити да је његов **говор модел правилног, чистог и богатог језика** каквом треба да теже његови ученици, као што је и наставников **рукопис модел** који треба да усвоје ученици.

Б. КЊИЖЕВНОСТ

Садржаји **књижевности** конкретизовани су по разредима, сегментима, а обухватају књижевноисторијско проучавање књижевноумјетничких дјела приказаних у жанровском редоследу.

Програм изучавања књижевности у првом разреду почиње **уводом у проучавање књижевног дјела** (књижевнотеоријски приступ) како би се избјегло нагло прелажење са тематског проучавања, карактеристичног за наставу овог предмета у основној школи, на проучавање историје књижевности, тј. изучавање књижевноумјетничких дјела у историјском контексту, како је конципирано у програму за гимназију уопште. Од историјског континуитета одступа се и у четвртном разреду у дијелу програма **проучавање књижевног дјела**.

На дјелима која су предвиђена за изучавање у овом дијелу програма понављају се, проширују, усвајају и систематизују основни књижевнотеоријски појмови. Ова знања омогућавају ученику да програм предвиђен за гимназију проширују и продубљују у да активно учествују у проучавању књижевног дјела. Иста дјела се могу проучавати и у књижевноисторијском контексту.

Избор наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је циљевима предмета и исказаним исходима учења које треба остварити. Томе треба примјерити и наставне методе и облике рада чију су вриједност потврдиле савремена пракса и методика наставе српског језика и књижевности, а које ће ученику омогућити да достигне планиране исходе учења, а уз поштовање одређених дидактичких принципа (свјесне активности ученика, научности, примјерености, поступности, систематичности и очигледности). Гледање филмова, позоришних представа и тв екранизација књижевних дјела учиниће наставу занимљивијом, а ученицима омогућити да сазнају како се исте теме сагледају у различитим медијима и да их пореде.

Програм **лектире** омогућава ученику да самостално усмено и писмено анализира прочитано дјело и говори и пише о томе, и покаже при том да користи књижевнотеоријске термине на одговарајући начин. У попису лектире предвиђена је и могућност извора.

Наставник треба ученика упознати с могућности да чита с интернета, те га упутити на електронске адресе културних и научних установа, националних и специјализованих библиотека, фондова, задужбина на којима се могу наћи књижевна и друга дјела (књижевне критике, рјечници, приручници и др.) у истом облику као и штампана издања. Упућивање и упознавање ученика са различитим изворима знања императив су наставе јер је вјештина тражења и налажења информација важна за учење, сналажење у свијету рада, у животу уопште.

Програм предмета Српски језик и књижевност не може се остварити без сарадње са **школском библиотеком** која пружа информације и сазнања који су неопходни за успјешно учествовање у савременом друштву заснованом на информацијама и знању и омогућава ученицима да овладају вјештинама за учење током читавог живота и развију стваралачку машту.

Услуге библиотеке обавезно подразумевају и приступ електронским изворима информација који прате наставни програм и одражавају интересовања и културу корисника. Електронски извори треба да обухвате наставне материјале који постоје на CD и DVD, те приступ интернету, а тиме и дигиталним библиотекама као и посебним библиографским базама.

У настави српског језика и књижевности користе се одобрени уџбеници и приручници и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за остваривање задатака и садржаја програма овог предмета, односно за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора сазнања у настави и ван ње.

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Циљ наставе српског језика и књижевности јесте проширивање и продубљивање знања о српском језику; унапређивање језичке и функционалне писмености; проширивање и продубљивање знања о српској и свјетској књижевности, развијање љубави према књизи и читању, оспособљавање за интерпретацију умјетничких текстова; упознавање репрезентативних дјела српске и опште књижевности, књижевних жанрова, књижевноисторијских појава и процеса у књижевности; проширивање и продубљивање књижевних знања и читалачких вјештина; образовање и васпитање ученика као слободне, креативне и културне личности, критичког ума и оплемењеног језика и укуса.

Задаци наставе српског језика и књижевности су да:

- уводи ученика у проучавање језика као система знакова и у лингвистичка знања и појмове;
- развија језички сензибилитет и изражајне способности ученика;
- оспособљава ученика да теоријска знања о језичким појавама и правописној норми српског књижевног језика успјешно примјењују у пракси;
- васпитава у духу језичке толеранције према другим језицима;
- развија умијења у усменом и писменом изражавању;
- подстиче ученике на усавршавање говорења, писања и читања, као и на његовање културе дијалога;
- оспособљава ученике да се успјешно служе разним облицима казивања и одговарајућим стиловима у говорним ситуацијама;
- -упознаје ученике са књижевном умјетношћу;
- развија хуманистичко и књижевно образовање на најбољим дјелима српске, јужнословенске и свјетске културне баштине;
- развија књижевни укус, усавршава литерарну рецепцију и ствара трајне читалачке навике;
- упућује ученике на истраживачки рад и критички однос према књижевности, оспособљава их за самостално читање, доживљавање, разумијевање, тумачење и оцјењивање књижевноумјетничких дјела;

- обезбјеђује функционална знања из теорије и историје књижевности ради бољег разумијевања и успјешнијег проучавања умјетничких текстова;
- васпитава у духу општег хуманистичког прогреса и на начелу поштовања, чувања и богаћења културне и умјетничке баштине, цивилизацијских тековина и материјалних добара;
- шири сазнајне видике ученика и подстиче их на критичко мишљење и оригинална гледишта;
- подстиче и развија стално интересовање за нова сазнања и вјештине потребне за учење током читавог живота.

Смјернице за рад на Теми : *I и II свјетски рат, страдање Срба, Јевреја и Рома у тим ратовима, геноцид и превенција геноцида:*

- Предложене програмске садржаје радити у периоду обиљежавања „Дана сјећања“ .
- Упознати ученике са историјским чињеницама, те идеолошким и политичким негирањем злочина над српским народом у 20.вијеку.
- Код ученика развијати осјећај за вријеме у којем су страдали недужни само зато што су били припадници једног народа.
- Ученици ће на основу стеченог знања конструктивније, боље и љепше размишљати о личној и породичној будућности, али и будућности свог народа.
- Вјештим креирањем атмосфере развијати свијест ученика тако да његују културу сјећања и памћења.
- Поштујући принцип интердисциплинарности повезивати филмску и ликовну умјетност као важан сегмент у изучавању теме која третира ову проблематику. Такође је важно повезати књижевни текст и филмску умјетност, те тако код ученика развијати критички и умјетнички став.
- Текстови који су погодни за драмско обликовање могу пружити могућност да ученици примјеном адекватних метода и поступака кроз неке проблемске ситуације покажу музички и глумачки таленат.
- Код ученика се не смије провоцирати мржња, нити будити жеља за осветом, него је потребно инсистирати да се, читајући наведена књижевна дјела, гради српски национални идентитет и поштују жртве.

**НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ; СМЈЕР:
ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ И РАЧУНАРСКО-ИНФОРМАТИЧКИ; РАЗРЕД:
ЧЕТВРТИ**

Седмични број часова : 3

Годишњи број часова: 96

А. ЈЕЗИК И КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА (47)

1. Синтакса (25) 2. Правопис (2) 3. Култура изражавања (20)

1. СИНТАКСА (25).

Оперативни циљеви /Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација с другим наставним предметима
<p>Ученик познаје падежни систем:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје значење и функцију падежних облика и приједлошко-падежних конструкција и правилно их употребљава у говору и писању; • уочава грешке у употреби падежа и приједлошко-падежних конструкција; • самостално коригује текст. 	<p>Падежни систем. Појам падежног система и приједлошко-падежних конструкција. Основне именичке, придјевске и прилошке вриједности падежних односно приједлошко-падежних конструкција.</p>	<p>Страни језик - синтакса</p>
<p>Ученик разумије шта значи појам конгруенција:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује и правилно користи семантичку и граматичку конгруенцију. 	<p>Конгруенција: дефиниција и основни појмови.</p>	
<p>Ученик уочава и разумије однос простих реченица у сложеној:</p> <ul style="list-style-type: none"> • изражава мисао на више начина користећи различите врсте реченица; • уочава и разумије врсте 	<p>Систем зависних реченица. Обиљежја зависних реченица. Три основна типа вриједности зависних реченица (именичке, придјевске и прилошке зависне реченице). Главне врсте зависних реченица:</p>	<p>Страни језик.</p>

<p>односа простих реченица у сложеној.</p>	<p>објекатске (изричне, зависноупитне), односне (атрибутске, апозицијске), прилошкоодредбене (мјесне, временске, узрочне, условне, допусне, намјерне, поредбене и посљедичне) и субјекатске. Везнички изрази. Систем независних реченица. Општи појмови о врстама независних реченица, њиховим обиљежјима и функцијама.</p>	
<p>Ученик уочава и разумије појмове и њихову функцију у језику:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наведе граматичке категорије глагола; • познаје како се глаголи дијеле према виду и то знање користи у комуникацији; • познаје како се глаголи дијеле према граматичкој категорији глаголског рода и то знање користи у комуникацији; • разликује глаголске начине и глаголска времена; • разликује и користи индикативне, релативне и модалне функције личних глаголских облика; • познаје неличне глаголске облике, разумије њихову синтаксичку функцију. 	<p>Глаголски вид. Главна видска значења и начин њиховог обиљежавања. Глаголска времена и глаголски начини – основни појмови. Временска и модална значења личних глаголских облика презента, перфекта, крњег перфекта, аориста, имперфекта, плусквамперфекта, футура, футура другог, кондиционала (потенцијала) и императива.</p>	
<p>Ученик разумије појам напоредни однос:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочава на тексту тип везивања и усклађивања језичких 	<p>Напоредне конструкције (координација). Појам напоредног односа. Обиљежавање напоредног односа. Главни типови напоредних односа:</p>	

<p>јединица истог језичког статуса (ријечи, синтагме, клаузе);</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни структуру непотпуних реченица и њихову употребну вриједност. 	<p>саставни, раставни, супротни и градациони.</p> <p>Специјални типови независних реченица. (Пожар! Хладно је. Страшног ли времена! и др.).</p>	
---	---	--

2. ПРАВОПИС (2)

Оперативни циљеви /Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација с другим наставним предметима
<p>Ученик усваја правописну норму:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје и досљедно примјењује правописну норму; • употребљава интерпункцију у сложеној реченици и тексту у складу с правописном нормом. 	<p>Интерпункција.</p>	

3. КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА(20)

Оперативни циљеви /Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација с другим наставним предметима
<p>Ученик усавршава способност успјешне усмене и писмене комуникације:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује појмове реторика и говорништво; • познаје врсте говора и бира врсту према ситуацији; • прави план говора (шта и како); • говори јавно пред различитим слушаоцима; • обликује свој усмени и писани говор 	<p>Усмено изражавање</p> <p>Реторика (појам и врсте).</p>	<p>Социологија.</p> <p>Филозофија.</p> <p>Рачунарство и информатика.</p>

<p>разумљиво и јасно, изражава се сликовито, користи пренесена значења ријечи;</p> <ul style="list-style-type: none"> • говор прилагођава различитим контекстима и комуникацијским задацима; • процјењује вербалну и невербалну реакцију саговорника и томе прилагођава свој говор; • користи по потреби дигиталне медије и визуелно излагање података да унаприједи и олакша разумијевање (ПП презентација, постер презентација); 		
<ul style="list-style-type: none"> • познаје и у писању примјењује карактеристике функционалних стилова; • повезано, језгровито и јасно обликује текст (расправу, реферат и др.) према понуђеним смјерницама - избор теме, избор примарне и секундарне литературе, израда текста, навођење литературе и биљежака; • пореди два или више дјела /текста који обрађују исту тему; • доказује или одбацује тезу у расправи, наводи доказе с ваљаним аргументима (докази, примјери); • уобличава мисли и сазнања у есеј те саставља везани текст (увод, разреда, закључак); • пише о различитим 	<p>Писмено изражавање Функционални стилови.</p> <p>Облици писменог изражавања: расправа, књижевне паралеле, есеј. Биографија - различити модели, пријава на конкурс, мотивационо писмо.</p> <p>Обрада текста на рачунару.</p> <p>Два домаћа писмена задатка сложенијих захтјева - читање и анализа на часу.</p> <p>Четири писмена задатка годишње.</p>	<p>Научни текст.</p> <p>Рачунарство и информатика.</p>

<p>темама у задатим величинама (вријеме и број ријечи);</p> <ul style="list-style-type: none"> • пише и уређује текст на рачунару; • користи савремену технологију да напише, уреди и објави/представи рад; • у писању показује граматичку коректност и досљедно поштовање правописних правила. 		
--	--	--

Б. КЊИЖЕВНОСТ (49)

Оперативни циљеви /Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>Ученик познаје и примјењује различите методе проучавања књижевних текстова:</p> <ul style="list-style-type: none"> • чита књижевне и некњижевне текстове с различитим циљем; • познаје и примјењује различите методе у проучавању књижевног дјела; • тумачи пјесничка дјела износећи сопствена запажања и доживљаје; • тумачи структуру књижевног текста као и његове тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине; • препознаје теме и основне идеје текста и како се оне разрађују у тексту; • уочава и самостално анализира ликове, догађаје и идеје у књижевном дјелу, те 	<p>Проучавање књижевног дјела Методологија проучавања књижевности Методи: Позитивистички, Психолошки, Феноменолошки, Структуралистички. Теорија рецепције. Плурализам метода и њихов суоднос. Дјела за обраду Десанка Максимовић: Шта ли те спречи Васко Попа: Манасија Васко Попа: Каленић Борислав Пекић: Човек који је јео смрт</p>	

<p>њихове међусобне односе;</p> <ul style="list-style-type: none"> • аргументује своје ставове о дјелу наводима из дјела и критичке литературе; • познаје књижевне термине и адекватно их примјењује у тумачењу књижевних дјела. 		
<p>Разумије смисао проучавања књижевности:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни однос умјетник-дјело-читалац; • уочава и разумије изазове стваралачког процеса; • разумије однос културе и цивилизације; • објасни корист читања за сопствени развој и развој културе уопште. 	<p>Смисао и задаци проучавања књижевности Стварање књижевноумјетничког дјела и проучавање књижевности (стваралачки, продуктивни и теоријски односи према књижевној умјетности). Читалац, писац и књижевно дјело. Књижевна култура. Иво Андрић: Разговор с Гојом Исидора Секулић: О култури</p>	
<p>Разумије чита, доживљава и анализира књижевноумјетничке текстове одређене епохе:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје одлике савремене поезије, прозе, драме и књижевне критике; • разумије основна обиљежја савремене књижевности ; • самостално интерпретира књижевне текстове; • изводи закључке о карактеристикама пјесничког језика, мотива и форми; • познаје основне особине стваралаштва 	<p>Савремена књижевност Битна обиљежја и најзначајнији представници европске и српске књижевности Луис Борхес: Чекање (кратка прича) Албер Ками: Странац Десанка Максимовић: Тражим помиловање (избор) Васко Попа: Списак (избор пјесама) Миодраг Павловић: Реквијем Мак Диздар: Камени спавач Бранко Ћопић: Башта сљезове боје (приповјетка по избору) Данило Киш:</p>	

<p>појединих аутора.</p> <ul style="list-style-type: none"> Ученик разумије период I и II свјетског рата као и околности настанка и функционисања тоталитарних злочиначких режима, настанак логора смрти у Другом свјетском рату, позицију жртве, посматрача и починилаца, начине преживљавања, разумије значење појма комеморација. Разумије мотивску структуру пјесме и стилских поступака - проблем језика и његовог значења као пјесничког поступка којим се изражавају димензије страдања 	<p>Енциклопедија мртвих (насловна приповијетка) Ранко Маринковић: Руке, или друга новела по избору Иво Андрић: Проклета авлија Меша Селимовић: Дервиш и смрт или Тврђава Данко Поповић: Књига о Милутину Душан Ковачевић: Балкански шпијун</p> <p>I и II свјетски рат, страдање Срба, Јевреја и Рома у тим ратовима, геноцид и превенција геноцида.</p> <p>Први свјетски рат: Светозар Ћоровић: <i>Белешке једног таоца</i> Владимир Ћоровић: <i>Црна књига</i></p> <p>Други свјетски рат: Мирослав Максимовић: <i>Бол</i> (слободан избор) Боро Капетановић. <i>Јасеновац</i> Јован Бабић: <i>Дракулић</i> Филип Давид: <i>Кућа сјећања и заборав</i> Петар Матовић: <i>Нећу о Аушвицу</i> (слободан избор)</p>	<p>Историја.</p> <p>Ликовна умјетност.</p> <p>Филм.</p> <p>Подучавање о Холокаусту и страдању на примјерима из умјетности. Књижевни и литерарни текстови, филмови, музика, представе, слике, породичне фотографије, писма, дневници, цртежи, свједочанства. Умјетност у Холокаусту. Радионице, играње улога, истраживачки задаци, заједничко гледање кратких филмова, дискусије, анализе. Провјерени извори информација – званичне странице на интернету, Јад Вашем, Музеј Холокауста у Њујорку, Музеј жртава</p>
--	--	---

<p>невиних.</p> <ul style="list-style-type: none">• Увиђа процесе дехуманизације људског бића и начине преживљавања.• Развија свијест о важности осуде злочиначких идеологија и система који угрожавају демократске вриједности и људска права.• Развија свијест о важности сјећања на страдале.• Самостално повезује одабране текстове са становишта значења са неумјетничким текстовима – свједочењима и документима, сликарским дјелима и фотографијама на тему страдања српског народа и геноцида уопште.• Уочава одраз историјских прилика у дјелима.• Упоређује историјске чињенице и умјетничку интерпретацију стварности.		геноцида у Београду.
--	--	----------------------

<ul style="list-style-type: none"> • Усмено и писмено анализира и интерпретира лирске, драмске, епске, књижевнаучне и публицистичке текстове; • уочава и анализира поетске, естетске и структурне одлике књижевног текста; • аргументује своје ставове о дјелу користећи се књижевним текстом и критичком литературом; • познаје основне књижевнотеоријске појмове и користи се њима на одговарајући начин. 	<p>Лектира</p> <p>Фјодор Михајлович Достојевски: Злочин и казна Самуел Бекет: Чекајући Годоа Херман Хесе: Степски вук</p> <p>Избор из свјетске лирике 20. вијека: Превер, Ахметова, Бродски, Сајферс и др.</p> <p>Избор из савремене српске књижевности: М. Бећковић, Љ. Симовић, Г. Ћого, Б. Шћепановић, М. Булатовић, Р. П. Ного, Ђ. Сладоје и др.</p> <p>Дјело по избору ученика и наставника: Владимир Тасић: Киша и хартија Горан Петровић: Опсада црква Светог Спаса</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • На наведеним дјелима понављају се, проширују, усвајају и систематизују основни књижевнотеоријски појмови 	<p>Лирика. Лирско изражавање: стваралачке могућности посредовања језика између свијести и збиље; асоцијативно повезивање разнородних појмова; сугерисање; подстицање и упућивање; читаочева рецепција; јединство звукова, ритмова, значења и смисла.</p> <p>Епика: Структурни чиниоци прозног књижевноумјетничког дјела; објективно и субјективно приповиједање; фиктивни приповједач; помјерање приповједачевог гледишта; свезнајући приповједач; ток свијести; умјетничко вријеме; умјетнички</p>	

	<p>простор; начело интеграције.</p> <p>Типови романа: роман лика, простора, степености, прстености, паралелни; роман тока свијести; роман - есеј; дефабулизиран роман.</p> <p>Драма: Структура и композиција драме; антидрама; антијунак.</p> <p>Драма и позориште, радио, телевизија, филм.</p> <p>Путопис. Есеј. Књижевна критика.</p>	
--	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ

Наставни предмет Српски језик и књижевност обухвата наставна подручја **језик** (који укључује и **културу изражавања**) и **књижевност**. Подручја су у програму, у складу са именом наставног предмета, и изложена тим редом.

Дио подручја **Језик** је **култура изражавања**, а различити облици изражавања повезује функционалне елементе програма језика и књижевности те других наставних предмета.

Програм Српског језика и књижевности у гимназији садржајно се, методолошки и концепцијски повезује са програмом предмета Српски језик у основној школи.

У програму су на прво мјесто (у првој колони) стављени, и тако наглашени, **оперативни циљеви/исходи**, односно исходи учења, тј. оно што ученик зна, умије, може да уради, оно за шта је способан послјије одређеног наставног времена.

У другом дијелу програма, у другој колони наведени су **наставни садржаји и појмови** које ученик треба да упозна и савлада како би достигао планиране исходе учења.

Програм у коме су исходи учења у центру пажње тражи усмјеравање цјелокупне организације процеса наставе и учења на оно шта ће ученици знати и умјети.

Основни приступ програмирању у настави и учењу оријентисаном на исходе је програмирање “уназад”, и почиње јасном сликом наставника шта ученик треба да зна и умије на крају процеса учења или његовог дијела.

Будући да су исходи већ исказани у програму, програмирање наставног рада и припремање за наставу по овом моделу одвија се тако што ће наставник осмислити облике, методе, средства и стратегије учења које ће ученику омогућити да достигне саопштени дефинисани исход, а потом осмислити критеријуме и начине процјене који ће омогућити утврђивање постигнућа ученика.

У трећем дијелу, **корелација с другим наставним предметима**, наставник се упућују на знања о конкретним наставним садржајима која ученици већ имају, која су стекли у другим наставним предметима или у току ваннаставних активности, те их је потребно активирати и на тај начин не само рационално користити расположиво наставно вријеме него код ученика изграђивати комплексну слику знања о нечему, односно сазнање да је знање цјелина.

Годишњи фонд часова овог предмета у првом разреду распоређен је тако да је за подручје **језик** (које укључује и **културу изражавања**) предвиђено око 40%, а за подручје **књижевност** око 60% часова. Овакав распоред наставних часова за предметна подручја последица је потребе да се више времена и пажње посвети изграђивању говорне и писане културе ученика и развоју комуникативних вјештина, будући да је способност комуникације на матерњем језику мултифункционална способност и тиме важна за учење уопште.

Број часова уз наставна подручја и наставне цјелине, дат је **оквирно**, а сваки ће наставник број часова прилагодити одјељењу у коме предаје узимајући у обзир предзнања која ученици показују и њихове већ развијене способности те сходно томе распоредити на различите типове часова (обрада, вјежбање, систематизовање знања, провјера).

Сви садржаји распоређени су по разредима, подручјима, темама уз примјену начела поступности, корелације, интеграције и примјерености узрасту.

А. ЈЕЗИК

Подручје **језик** обухвата изучавање језика као система, са елементима опште лингвистике и правописа. Култура изражавања обухвата облике, врсте и захтјеве у области усменог и писменог изражавања. Планиране су говорне и писмене вјежбе, домаћи задаци и писмени задаци, у различитом облику и остварени уз кориштење савремених доступних средстава.

Програм наставе језика полази од достигнутог програмског нивоа наставе српског језика у основној школи, а конципиран је тако да омогући ученицима стицање знања о језику на вишем нивоу. Програм садржи повећане захтјеве теоретског и практичног бављења језиком и омогућава стицање знања и способности за служењем језиком у свим комуникативним ситуацијама.

Програм наставе језика у гимназији конципиран је тако да омогући ученицима стицање знања о језику као друштвеној појави и језику као систему знакова. Циљ је да ученици, поред знања о свом језику, стекну и општа лингвистичка, односно социолингвистичка знања неопходна образованом човјеку. Ова општа знања из лингвистике функционално су повезана са наставом језика. Главни дио тих садржаја ученици упознају и усвајају знања у дијелу **општи појмови о језику**, уључујући језичку сродност, вишејезичност и језичке универзалије, као и у уводу дијела програма **књижевни језик и језички систем и науке које се њима баве**; општи појмови се обрађују у оквиру читавог програма – у вези са одговарајућим темама у дијелу програма језик. Инсистирање на једном теоријски и методолошки вишем нивоу изучавања језичких појава даје нови квалитет настави која обухвата и знања с којима су се ученици сретали у основној школи. Ова општа знања, поред своје општеобразовне вриједности и значаја за олакшавање и побољшавање наставе српског језика треба да послуже и лакшем савлађивању страних језика.

Дио програма **књижевни језик** вишеструко је значајан, јер његовом реализацијом ученици треба да добију знања и изграде одговарајуће ставове о српском књижевном језику, о значају књижевнојезичке норме и језичке културе. Исто тако, овај дио програма укључује и садржаје о развоју књижевних језика на српском језичком подручју, што је значајно и за наставу књижевности.

При обради свих садржаја програма треба се ослонити на знања која су ученици стекли током претходног школовања. Међутим, то не треба да буде просто обнављање и утврђивање раније стечених знања него стицање цјеловите слике о језику и један квалитативно виши приступ проучавање језичке организације и законитости језика.

Ова настава пружа лингвистичка знања која ће бити подлога за тумачење језика и стила у оквиру проучавања књижевних дјела, с тим што ова дјела пружају и одговарајући материјал за уочавање естетске функције језика. С друге стране, настава језика се мора повезати с наставом културе изражавања. Тиме се лингвистичка знања као и проучавање правописа, допринијети да ученици боље и потпуније усвоје књижевнојезичку норму и да побољшају своје изражајне способности на српском језику, да буду у стању да изразе и тумаче сопствене мисли, ставове, осјећања у усменом и писаном облику, те да учествују у различитим друштвеним и културним ситуацијама на примјерен, конструктиван и креативан начин.

За развијање компетенције комуникација на српском (или матерњем) језику важни су не само садржаји већ и методе којима се садржаји проучавају. Препоручују се активно учење, истраживачке и интерактивне методе, кооперативно учење и друге методе које јачају партиципацију ученика у образовно-васпитном процесу.

Култура изражавања

Вјежбе у усменом изражавању треба да дају одређени степен правилне артикулације, дикције, интонације, ритма и темпа у читању и казивању лирског, епског и драмског текста и текстова друге врсте. Оне се, по правилу, реализују у току упознавања и процјењивања књижевног текста на тај начин што ће наставник, директно, својим читањем и говорењем, или уз помоћ звучног записа анализирати одговарајуће елементе правилног усменог изражавања како би их ученици учили и усвојили. У току вјежбања треба користити савремена доступна средства за аудио и видео снимање и пројектовање звука и слике, како би настава усмене културе изражавања била очигледнија, ефикаснија и ученицима занимљивија, а ученици били оспособљени да јавно говоре у различитим приликама пред различитим слушаоцима.

Стечена сазнања трансформишу се у вјештине и умијећа интерпретирањем књижевних и других текстова.

Ученици требају бити свјесни да су говор, као и слушање, читање и писање сложени мисаони и радни процеси који траже стално усавршавање и контролу, те да се препоручује чешће контролисање уз помоћ различитих врста усмених и писмених контролних вјежби којима је циљ да ученици коригују своје грешке и науче вредновати своје и туђе радове.

Већина предвиђених облика ове наставе непосредно се укључује у наставу књижевности или припреме за израду писмених задатака.

Ученици треба да савладају технику писања и принципе компоновања текстова, краћих и дужих, различитих врста и намјена, од једноставних до сложених, и различите форме потребне у свакодневној комуникацији у приватном и пословном свијету. Ученици, такође, треба да савладају вјештине презентације, тј. како да представе урађено (нпр. резултате истраживања, живот и дјело писца, композиција романа и др.) на најбољи начин, користећи нове облике (Power Point презентација и постер презентација) и савремена доступна средства.

Због тога је важно да наставник демонстрира методологију израде писменог састава и ученицима понуди узорак за све планиране облике усменог и писменог изражавања и примјере функционалних стилова како би их могли упознати и анализирати с различитих становишта.

У току школске године ученици пишу четири писмена задатка. Израда школског писменог задатка, по правилу, траје један час. Изузетно, кад то поједини облици писменог изражавања изискују, наставник може одлучити да израда задатака може трајати и дуже од једног часа.

Ученици у току школске године пишу и домаће задатке који се на часу читају и анализирају. У четвртом разреду предвиђена су два захтјевнија рада (расправа, књижевна паралела, есеј) за чију израду је потребно више времена за истраживање и писање, а које ученици пишу као домаћи задатак, а на часу представљају и анализирају.

Ученици треба да користе оба писма дајући предност ћирици.

Да би ученик достигао планиране исходе учења који се односе на језик и културу изражавања, потребно је да има прилику да вјежба, напише конкретан састав, припреми излагање, саопшти излагање које ће бити примјерено публици по својој садржини, облику и тону.

Наставник српског језика и књижевности не смије заборавити да је његов **говор модел правилног, чистог и богатог језика** каквом треба да теже његови ученици, као што је и наставников **рукопис модел** који треба да усвоје ученици.

Б. КЊИЖЕВНОСТ

Садржаји **књижевности** конкретизовани су по разредима, сегментима, а обухватају књижевнотеоријско и књижевноисторијско проучавање књижевноумјетничких дјела приказаних у жанровском редослиједу.

Програм изучавања књижевности у првом разреду почиње **уводом у проучавање књижевног дјела** (књижевнотеоријски приступ) како би се избјегло нагло прелажење са тематског проучавања, карактеристичног за наставу овог предмета у основној школи, на проучавање историје књижевности, тј. изучавање књижевноумјетничких дјела у историјском контексту, како је конципирано у програму за гимназију уопште. Од историјског континуитета одступа се и у четвртом разреду у дијелу програма **проучавање књижевног дјела**.

На дјелима која су предвиђена за изучавање у овом дијелу програма понављају се, проширују, усвајају и систематизују основни књижевнотеоријски појмови. Ова знања омогућавају ученику да програм предвиђен за гимназију проширују и продубљују у да активно учествују у проучавању књижевног дјела. Иста дјела се могу проучавати и у књижевноисторијском контексту.

Избор наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је циљевима предмета и исказаним исходима учења које треба остварити. Томе треба примјерити и наставне методе и облике рада чију су вриједност потврдиле савремена пракса и методика наставе српског језика и књижевности, а које ће ученику омогућити да достигне планиране исходе учења, а уз поштовање одређених дидактичких принципа (свјесне активности ученика, научности, примјерности, поступности, систематичности и очигледности). Гледање филмова, позоришних представа и тв екранизација књижевних дјела учиниће наставу занимљивијом, а ученицима омогућити да сазнају како се исте теме сагледају у различитим медијима и да их пореде.

Програм **лектире** омогућава ученику да самостално усмено и писмено анализира прочитано дјело и говори и пише о томе, и покаже при том да користи књижевноисторијске термини на одговарајући начин. У попису лектире предвиђена је и могућност извора.

Наставник треба ученика упознати с могућности да чита с интернета, те га упутити на електронске адресе културних и научних установа, националних и специјализованих библиотека, фондова, задужбина на којима се могу наћи књижевна и друга дјела (књижевне критике, рјечници, приручници и др.) у истом облику као и штампана издања. Упућивање и упознавање ученика са различитим изворима знања императив су наставе јер је вјештина тражења и налажења информација важна за

учење, сналажење у свијету рада, у животу уопште.

Програм предмета Српски језик и књижевност не може се остварити без сарадње са **школском библиотеком** која пружа информације и сазнања који су неопходни за успјешно учествовање у савременом друштву заснованом на информацијама и знању и омогућава ученицима да овладају вјештинама за учење током читавог живота и развију стваралачку машту.

Услуге библиотеке обавезно подразумевају и приступ електронским изворима информација који прате наставни програм и одражавају интересовања и културу корисника. Електронски извори треба да обухвате наставне материјале који постоје на CD и DVD, те приступ интернету, а тиме и дигиталним библиотекама као и посебним библиографским базама.

У настави српског језика и књижевности користе се одобрени уџбеници и приручници и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за остваривање задатка и садржаја програма овог предмета, односно за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора сазнања у настави и ван ње.

Смјернице за рад на Теми : *I и II свјетски рат, страдање Срба, Јевреја и Рома у тим ратовима, геноцид и превенција геноцида:*

- Предложене програмске садржаје радити у периоду обиљежавања „Дана сјећања“ .
- Упознати ученике са историјским чињеницама, те идеолошким и политичким негирањем злочина над српским народом у 20.вијеку.
- Код ученика развијати осјећај за вријеме у којем су страдали недужни само зато што су били припадници једног народа.
- Ученици ће на основу стеченог знања конструктивније, боље и љепше размишљати о личној и породичној будућности, али и будућности свог народа.
- Вјештим креирањем атмосфере развијати свијест ученика тако да његују културу сјећања и памћења.
- Поштујући принцип интердисциплинарности повезивати филмску и ликовну умјетност као важан сегмент у изучавању теме која третира ову проблематику. Такође је важно повезати књижевни текст и филмску умјетност, те тако код ученика развијати критички и умјетнички став.
- Текстови који су погодни за драмско обликовање могу пружити могућност да ученици примјеном адекватних метода и поступака кроз неке проблемске ситуације покажу музички и глумачки таленат.
- Код ученика се не смије провоцирати мржња, нити будити жеља за осветом, него је потребно инсистирати да се, читајући наведена књижевна дјела, гради српски национални идентитет и поштују жртве.